

Lliçons per a després de la pandèmia

Luis Rodríguez Vega, Magistrat, Audiència Provincial Barcelona

“Si no adoptem mesures,
[l'Administració de Justícia] no
suportarà l'augment desmesurat de la
litigiositat que les conseqüències
de la pandèmia comportaran.”

Els reptes

La funció dels tribunals és tutelar de manera eficaç els drets dels ciutadans (art. 24 CE), jutjant i fent executar les causes que se sotmetin al seu coneixement (art. 117 CE), d'acord amb la Constitució i les Lleis.

És indubtable que la situació sanitària provocada per la pandèmia de la Covid-19 està generant conflictes personals, econòmics i socials, que acabaran en els tribunals per tal que aquests els resolguin conforme amb la Constitució i les Lleis.

La justícia s'enfronta a dos reptes importants: resoldre de manera equilibrada l'impacte de la pandèmia sobre les relacions personals i els contractes i controlar i, el que és més important, limitar, l'exercici del poder per part del Govern i les Administracions sobre els ciutadans, d'acord amb la Constitució i les Lleis.

Evitar el col·lapse de l'Administració de Justícia

Des d'un punt de vista quantitatiu, crec que el gruix dels litigis estarà relacionat amb els efectes que, sobre les relacions contractuals, tindran les mesures extraordinàries adoptades en el marc de l'estat d'alarma. Per exemple, els acomiadaments, els contractes d'arrendament, els impagaments de subministraments o, en general, altres incompliments. És igualment fàcil vaticinar que l'abrupta suspensió de l'activitat econòmica

serà la causa de la insolvència de moltes empreses. Que aconseguixin superar aquesta situació dependrà, fonamentalment, de l'eficàcia de les mesures econòmiques previstes pel govern, però, en un segon pla, de l'eficiència dels mecanismes jurídics preconcursals i concursals.

La nostra administració de justícia gaudeix d'uns tribunals imparcials i accessibles, les actuacions dels quals són públiques, però té el problema de ser massa lenta. Els processos estan replets de garanties, però si la justícia no és ràpida no és justa. En aquesta línia, crec que el retret més greu que es pot fer a la nostra exsangüe Administració de Justícia és la seva falta d'eficiència a l'hora d'executar les resolucions que dicta. Per això, encara que és indubtable que el nostre sistema supera els estàndards exigibles i podem afirmar que tenim una justícia de qualitat, les seves mancances i els seus vicis són tants que, si no adoptem mesures, no suportarà l'augment desmesurat de la litigiositat que les conseqüències de la pandèmia comportaran.

“Els ciutadans han de ser conscients que el valor dels seus drets depèn de l'eficàcia dels seus tribunals, i així han de reivindicar-ho davant els polítics que els representen.”

És necessari evitar el col·lapse de l'Administració de Justícia. Per a això cal prioritzar els assumptes urgents, però cal advertir que no n'hi ha prou amb declarar-los prioritaris legalment, sinó que les pràctiques processals han d'assegurar aquesta prioritat. Segon, és necessari evitar que els òrgans judicials treballin només per proveir els escrits d'impuls processal, derivats del propi retard. Tercer, és imprescindible homogeneïtzar d'una vegada per sempre les nostres pràctiques processals. Finalment, és necessari donar una formació pràctica urgent als funcionaris de justícia sobre les noves reformes.

Des del Consell General del Poder Judicial i el Ministeri de Justícia s'estan proposant i adoptant mesures per pal·liar la situació, però les nostres estructures, oblidades durant anys, només resistiran si hi ha una ferma voluntat de lluitar contra el col·lapse. No només amb mesures legals, en

alguns casos imprescindibles, però no suficients, sinó mesures organitzatives i un compromís decidit.

Les lliçons

Ara bé, la meva esperança és que, quan això passi, els ciutadans, els polítics i els jutges hàgim après d'una vegada per sempre algunes lliçons.

Els ciutadans han de ser conscients que el valor dels seus drets depèn de l'eficàcia dels seus tribunals, i així han de reivindicar-ho davant els polítics que els representen. Si el mal funcionament de l'administració de justícia no té cost electoral, els partits mai el corregiran.

"Els jutges hem de lluitar amb major fermesa per una justícia independent, que serveixi per fer front a una eventual temptació autoritària."

Els partits polítics hauran d'entendre, d'una banda, que la colonització dels òrgans de govern del poder judicial només genera dubtes envers els tribunals que, sense la confiança dels ciutadans, no poden funcionar eficaçment. D'altra banda, que la Llei no té un poder taumatúrgic sobre la societat. Representa la voluntat democràtica per canviar aquesta realitat i, indubtablement, és un instrument poderós per a això. No obstant, si una llei no va acompanyada dels mitjans necessaris per a la seva aplicació, no només és un frau, sinó que desacredita enfront dels ciutadans totes les institucions implicades en la seva frustrada aplicació. A Espanya, quan tenim un problema, canviem les lleis, sense preocupar-nos d'examinar si el problema estava en la pràctica de les normes anteriors o en la insuficiència de mitjans per aplicar-les. Per això els polítics hauran d'aprendre que no poden aprovar lleis que reconeixen drets sense dotar a l'Administració i, en el nostre cas, als Tribunals, dels mitjans necessaris per garantir la seva eficàcia. De res serveix que tinguem les lleis més protectores dels treballadors si no disposem de tribunals que tutel·lin aquests drets de manera ràpida i eficaç.

“És necessari que ens sentim
corresponsables del funcionament
del sistema judicial, no sols jutjant,
sinó també fent executar el jutjat.”

Els jutges hem de lluitar amb major fermesa per una justícia independent que serveixi per fer front a una eventual temptació autoritària, restrictiva dels drets individuals, amenaça de la qual cap societat no n'està lliure. Com a titulars de la funció jurisdiccional, som corresponsables del funcionament de l'oficina judicial. Les últimes reformes, dirigides a aïllar al jutge de l'oficina judicial, no han estat positives; per contra, han fet que els jutges ens anem distanciant d'aquesta responsabilitat. Hem de millorar la nostra organització i la nostra cooperació amb altres operadors de l'Administració de Justícia. Hem d'abandonar estèrils exercicis d'autocomplaença, per dedicar els nostres esforços a millorar la qualitat de les nostres resolucions, la nostra formació i especialització. Hem de proporcionar major previsibilitat i deixar d'entendre la independència judicial com un privilegi, del qual només alguns, però pocs són massa, fan mal ús, en perjudici de la carrera judicial. Especialment, hem de responsabilitzar-nos no tan sols de dictar sentències, tècnicament irreprotxables, sinó de garantir la seva execució en processos ràpids. No podem reclamar més independència sense oferir una responsabilitat molt més severa. En definitiva, és necessari que ens sentim corresponsables del funcionament del sistema judicial, no sols jutjant, sinó també fent executar allò jutjat.

La conclusió: la reforma del Poder Judicial

Esperem que aquesta pandèmia, que ens col·locarà al límit de les nostres forces, ens comprometi amb una reforma del poder judicial, sobre cinc objectius bàsics. Primer, descolonitzar els òrgans de govern del poder judicial dels partits polítics i enfortir la seva independència, així com el seu revers, la responsabilitat. Segon, dissenyar una nova organització de la primera instància, més eficient (tribunals de primera instància), que incrementi el grau d'encert i de previsibilitat de les decisions judicials, que proporcioni major seguretat jurídica i, especialment, que garanteixi la

ràpida execució de les resolucions. Tercer, hem d'incentivar i proporcionar formació continuada de qualitat als funcionaris de l'administració de justícia. Quart, hem de modernitzar i dotar amb recursos personals i materials adequats l'Administració de Justícia, en la qual la funció jurisdiccional recuperi el centre de l'organització actualment sostret. I cinquè, hem de configurar un sistema de responsabilitat disciplinària eficient, que garanteixi adequadament els drets dels investigats, però que asseguri el compliment dels deures que a cadascun incumbeixen.